

Lublana

Kolaž Bára Čechová

REŽIJA Uroš Trefalt | PREVOD Martina Maurič Lazar | DRAMATIZACIJA Petr Vodička | DRAMATURGIJA Zala Dobovšek | VIZUALNA PODOBA Bára Čechová
| GLASBA Vasko Atanasovski | AVTOR MAPPINGA XLAB, Jindřich Trapl, Jiří Mravec - Ati | OBLIKOVALEC SVETLOBE Danilo Korelec | LEKTORICA Irena
Androjna Mencinger | ASISTENTKA ZA VIZUALNO PODOBO in GRAFIČNA OBLIKOVALKA Larisa Kazić
NASTOPAJO Asja Kahrmanović, Miha Arh, Jan Bučar, Matevž Müller k. g.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

LUBLANA

PRIPRAVA NA OGLED PREDSTAVE

Sprehodili se bomo po posameznih zgodovinskih poglavjih, ki so nanizana v uprizoritvi *Lublana*. Dramsko besedilo je priredba, odrska adaptacija, ki je nastala po motivih knjige *S tramovi podprto mesto* Janeza Kajzerja. Gre za izjemno zanimivo in poučno knjižno potovanje skozi zgodovino Ljubljane in tudi širšega slovenskega okolja. Knjiga je napisana v zelo tekočem, berljivem slogu, obogatenu z izvirnimi zgodovinskimi zapisi in fotografijami, kar pripomore k jasnejšemu razumevanju nekdanjega jezika in življenja nasploh.

Preden skočimo v poglavja knjige, se seznanimo z daljno zgodovino in mitologijo zmaja, ki še danes skrbi za prepoznavnost Ljubljane.

UVOD

*V davnih časih, pravijo,
ko Jazon, grški ta junak,
se vračal z zlatim runom je domov,
je v mestu, ki mu danes pravijo Ljubljana,
potolkel zmaja.*

Takšna je pripoved.

*V resnici pa je zmaja
s čarovnijo le uspaval.*

*Od takrat
spi ta pošast*

v votlini globoko pod Ljubljano.

A vsakih nekaj let zbudi se

in spravi mesto v nevarnost strašno.

Zatresejo se tla, podirajo se hiše

in mnogo je življenj izgubljenih,

preden spet zaspi.

Fotografija Urška Boljkovac

Ljubljano naj bi, kot govori legenda, ustanovil mitološki grški junak Jazon, ki je kralju Aitesu ukradel zlato runo, nato pa s tovariši Argonavti na ladji Argo pobegnil prek Črnega morja po reki Donavi in Savi vse do Ljubljanice. Tam so Argonavti razstavili ladjo, jo prenesli do Jadranskega morja, kjer so jo spet sestavili in se vrnili v Grčijo. Na poti k morju, ob izviru reke Ljubljanice, so se ustavili ob velikem jezeru in barju, kjer je živela pošast. Jazon se je spoprijel s pošastjo, jo premagal in ubil. Ta pošast naj bi bila Ljubljanski zmaj, ki danes domuje vrh grajskega stolpa v ljubljanskem mestnem grbu¹.

¹ Vir: <http://www.ljubljana.si/si/ljubljana/zgodovina/>

MOŽJE NA TRIGLAVU 1778

Praden je na Triglav stopila prva človeška noga, je o njem obstajalo cel kup **ljudskih zgodb** in bojazni. Ker so bili zgoraj ves čas **gosti nalivi, temni viharji in besneče nevihte**, so ljudje verjeli, da se nad prepadi krušijo skale, ki zvrnejo vsakogar, ki bi se jim hotel približati, in da je tam vir skrivnostnih sil.

31-letni baron Žiga Zois si je dolgo želel, da bi tudi človeška noga stopila na Triglav. V njegovih rudnikih mu je začelo zmanjkovati železove rude in želel je vedeti, ali se morda visoko gori pod Triglavom ne skriva morda bogato nahajališče železove rude. Ker je vedel, da se na vrh ne more odpraviti en sam človek, **je prijateljem omenil, da bi bil pripravljen dati lepo nagrado tistemu, ki bo prvi stopil na Triglav.** Novica se je hitro razširila. Prvi so na Triglav stopili: Štefan Rožič, Matevž Kos in Luka Korošec (Zoisova rudarja) ter Lovro Willomitzer.

Njihovo načelo je bilo, da v treh dneh prispejo na vrh ali pa podvig opustijo. Niti svojim bližnjim niso povedali, kam gredo, tako so si ob morebitnem neuspehu prihranili »sramoto«.

Na pohodu so morali pogosto čisto po nepotrebnem **premostiti skalnate ovire**, ker niso imeli širšega vpogleda, šele od zgoraj so lahko videli, kako bi se oviram lahko izognili.

Odločilni podvig je napočil mrzlega jutra, 26. avgusta 1778. Pet ur jim je vzelo, da so se povzpeli do »zelenih snegov«, ki so jih odkrili dan prej. Skale so bile izjemno drobljive, ampak na to so bili zlasti rudarji že navajeni. Zaradi izjemno **špičastih grebenov so morali gore kar »zajahati«.** Na vrhu so ugotovili, da je prostora za 50 ljudi. S kladivom in dletom so vklesali začetnice barona Žige Zoisa. Po dveh urah so se vrnil in spotoma tudi zaznamovali pot, če bi se še kdo kdaj odpravil gor.

VK
1943

ŽELEZNICA DO TRSTA 1849–1857

Pred železnico so ljudje potovali s poštnimi kočijami (le nekaj potnikov, vozovnice so bile neznansko drage), nemalokrat so jih napadli razbojniki. Vožnja **od Trsta do Dunaja je trajala kar osem dni**. Preprosti ljudje pa so potovali peš, tovor so prevažali s konjsko vprego.

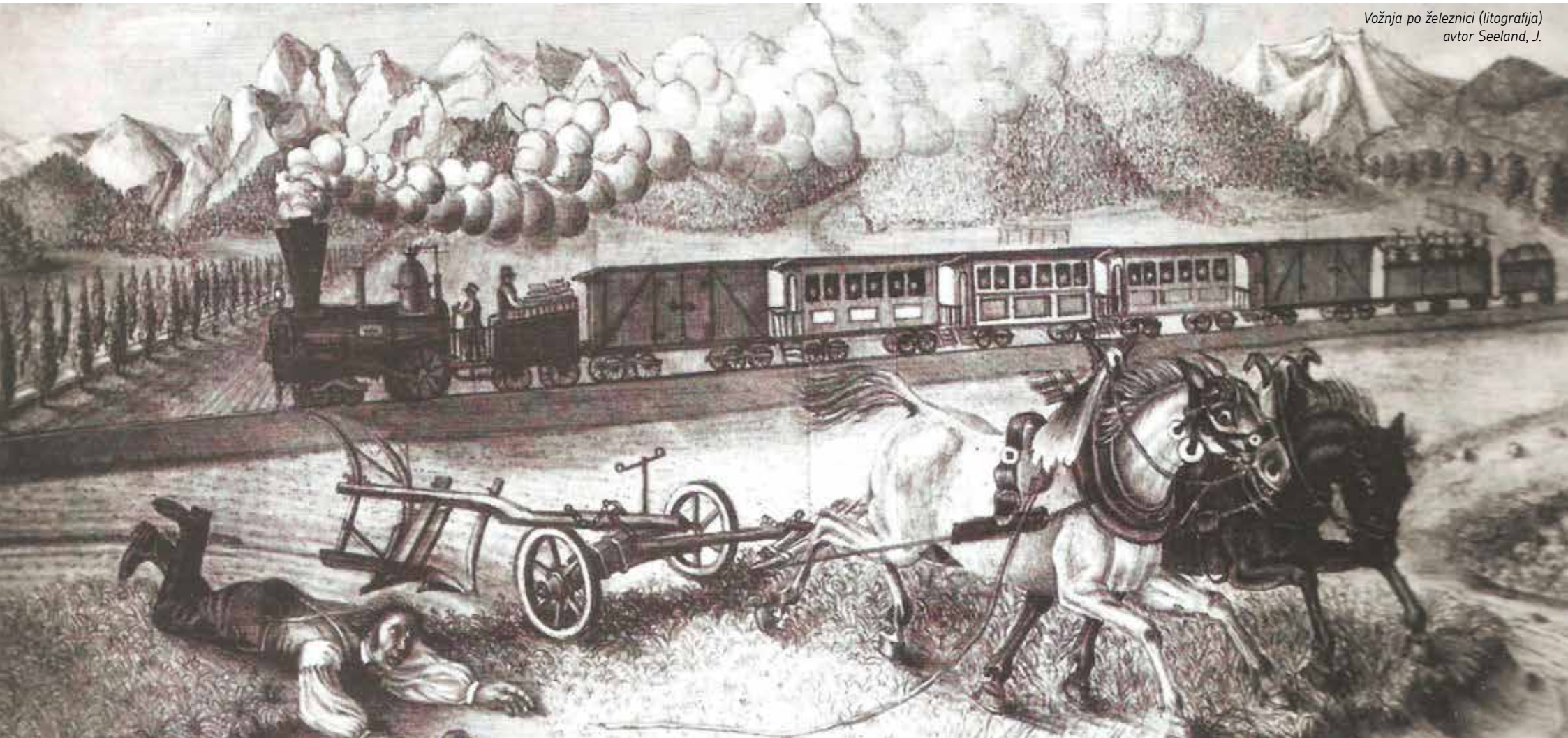
Leta 1825 je tudi v naše kraje prišla novica o »železnih vozovih« brez vprege v Angliji, dobro desetletje kasneje pa še vest o tem, da namerava Avstrija speljati pravo železno cesto z Dunaja do morja in še dlje do Milana. Železnica je postala predmet številnih pogovorov. Leta 1844 se je izvedelo, da bo šla pot mimo Ljubljane.

Leta 1846 se je zgodila prva vožnja na železnici po slovenskem ozemlju, **hlapon je privozil v Celje**. Da bi tudi ljudje s podeželja videli, kakšna je železnica, so časopisi objavili velike slike, kar je bila takrat redkost. Dve leti kasneje je bila proga zgrajena že do Ljubljane, in še preden so zapeljali po njej, so bila izdana stroga policijska določila o obnašanju potnikov na železniški postaji. **Vlak je dvakrat na dan vozil na relaciji Ljubljana–Dunaj (potovali so jutra do jutra).**

Kmetje se niso veselili proge, ker jim je prepolovila rodovitno zemljo in strašila živino. Poklic strojevodje je bil zelo cenjen, imeli so višjo plačo od direktorja železnice, menili so namreč, da se je »treba ubogemu človeku,

ki dan za dnevom zre smrti v oči, ustrezno oddolžiti«. Po osmih letih, ko je vlak privozil tudi v Trst, je Ljubljana postala le »vmesna postaja«.

Največja težava pri izgradnji tirov je bilo Barje, ki se je kar naprej pogrezalo. Še posebej veliko dejanje pa je bila zidava viadukta skozi borovniško dolino: dolg je bil 561 m in 38 m visok. Imel je dve nadstropji, oporniki so bili postavljeni na hrastove pilote. Sčasoma je viadukt začel trohneti, nato pa je bil med drugo svetovno vojno bombardiran in zatem ga niso več obnovili. **Pot z Dunaja v Trst je trajala 16 ur**, kar je bilo za tiste čase »nezaslišano hitro«. Vlak je na tej relaciji vozil trikrat na dan.

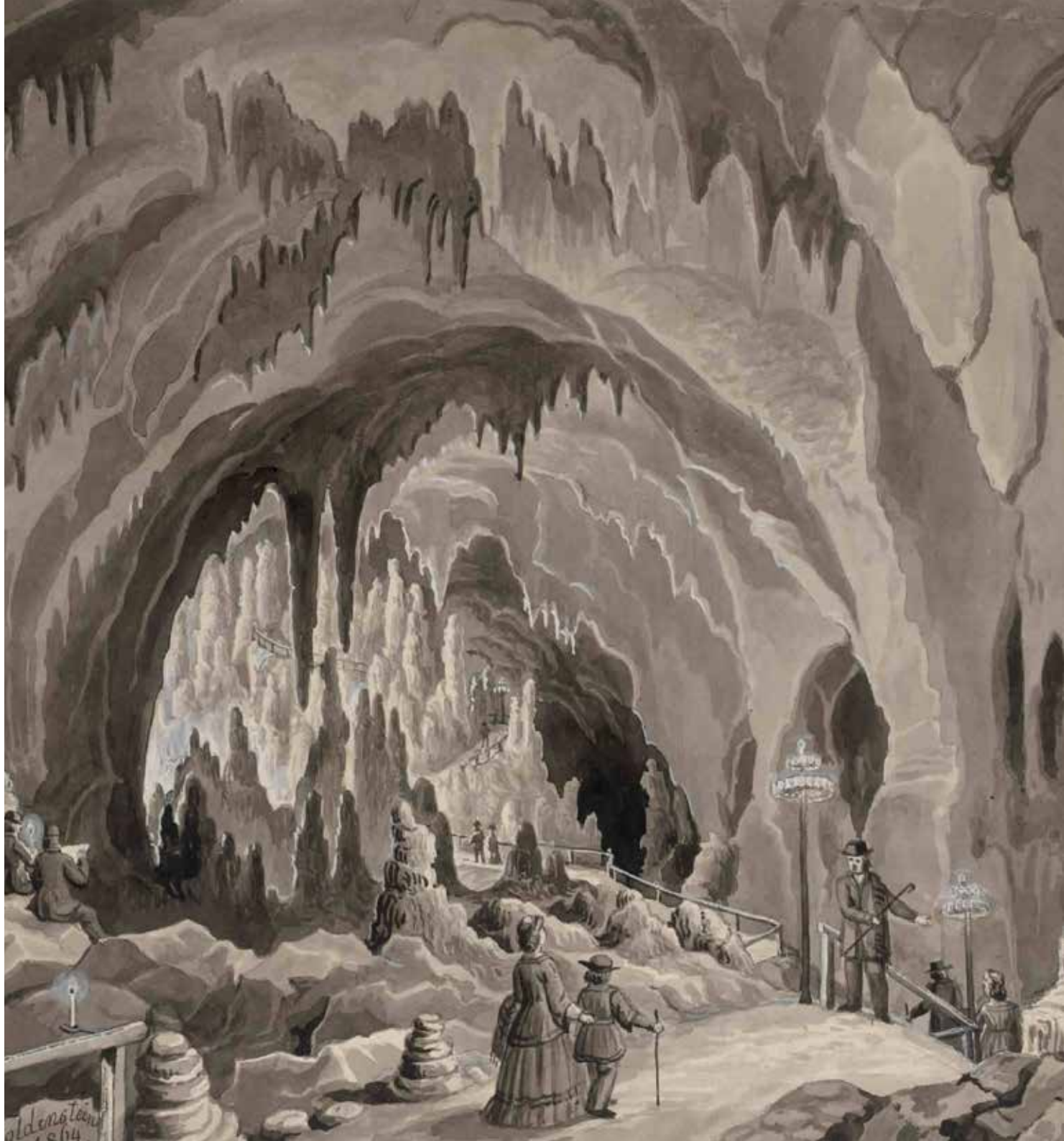
*Vožnja po železnici (litografija)
avtor Seeland, J.*

FRANC JOŽEF IN CESARICA SISSI OBIŠČETA POSTOJNSKO JAMO 1857

Postojnsko jamo je odkril delavec Luka Čeč, ki je splezal na visoko skalo nad podzemeljsko reko Pivko. **Slava jame je začela naraščati, ko so jo začele obiskovati kronane glave.** Ko sta jo obiskala Franc Jožef in cesarica Elizabeta (Sissi), je bila to senzacija, saj je bilo poleg njiju kar 3000 spremljevalcev! Pred njunim prihodom je v Postojno prispel zaboj s tridesetimi belo-rdečimi, belo-modrimi in rumeno-črnimi zastavami, zraven pa še več kot tristo vrtnic za dekoracijo.

Pripravili so godbo **regimenta nadvojvode Sigismunda** (Reka) in do potankosti uredili vse ceste, pa katerih se je peljal častni obisk. Nekateri viri poročajo, da je v jami gorelo od dvanajst do šestnajst tisoč svetil, natrosili so več tisoč vozov drobnega belega peska ter noč in dan garali za cesarjev obisk.

Franc Jožef in cesarica Sissi sta se pripeljala **v spremstvu kar štiridesetih imenitnih kočij**, v Postojni pa ju je pričakalo več kot 2530 povabljenih gostov. V jami je zaigrala godba, da je donelo po obširnem prostoru kot mogočen grom. Ko so prispeli na vzvišen prostor (Belveder – Lepovid), je deželni poglavar prosil veličanstvi, naj blagovolita, da se ta del (Male jame) imenuje po njiju. Komaj sta pokimala, se je zalesketal osvetljen napis »Franc Jožefova in Elizabetina jama«. Cesarjev obisk je stal jamsko upravo ogromno denarja in kasneje si niso znali pomagati drugače, kot da so vstopnino nemudoma zvišali in tako postopoma poravnali stroške.

Postojnska jama

GLEDALIŠČE – POŽAR 1887

»Na srečo« je začelo **gledališče goreti ponoči, zato ni bilo človeških žrtev** (npr. v požaru na Dunaju, med predstavo Hoffmannovih pripovedk, je umrlo kar 120 ljudi). Tragedijo dunajskega požara je bilo čutiti tudi v Ljubljani, saj je obisk gledališč takrat precej upadel.

Ljubljansko stanovsko gledališče je bilo postavljeno leta 1765, na lokaciji zdajšnje Filharmonije. Slovenci v deželnem gledališču niso imeli nobenih pravic (v gledališču so smeli igrati le štirikrat na mesec, kasneje celo samo dvakrat). Večina gledaliških lož je bila v lasti nemških bogatašev in je pogosto samevala, saj so imeli ključke doma.

Slovenci, željni kulture, so kljub vsemu spremljali »nemško« gledališče, saj jim drugega ni preostalo. Gledališče je imelo prostor za 800 ljudi, **opremljeno je bilo s plinskimi svetilkami, na odru in lestencih pa so bile sveče.**

Po predstavi Suppejeve opere Fatinitza se je občinstvo napotilo domov, ne da bi slutilo, kaj bo prinesla noč; slovenski del je bil namreč v mislih že v naslednjem večeru, saj je bila na vrsti slovenska beseda. **Bila mrzla zimska noč**, dim je prvi zavohal mestni stražnik, nato pa so se zaslišali kriki gledališkega vratarja Gogale, ki je s svojo družino stanoval v 2. nadstropju gledališča. Čuvaj na gradu je kmalu zatem trikrat ustrelil v zrak. Rešili so družino in nekaj garderobe, knjige in premoženje ravnatelja. Prvi so na kraj nesreče prihiteli igralci. Kmalu se je vžgala vsa zaloga bengaličnih predmetov, ki so bili namenjeni za sončne zahode na odru (»prizor je bil čarobno grozen«). **Nevarnost je grozila predvsem sosednjim hišam, zaradi mraza je voda zamrzovala** in s težavo so gasili neukrotljive ognjene zublje.

Šele ob 7h zjutraj je ogenj začel ugašati. 42 igralcev in članov orkestra je vedelo, da so ostali brez plače; požar je namreč uničil gledališče ravno na plačilni dan. **Takoj so začeli ugibati, kaj je bil vzrok požaru** (nekdo naj bi v loži pozabil tlečo cigareto, najprej so namreč začele goreti pritlične lože), veliko škodo so utrpeli tudi lastniki lož, saj

lože niso bile zavarovane.

V letu pred požarom so **Slovenci v Deželnem gledališču igrali od trikrat do trinajstkrat na leto**, po požaru so se **vrnili na svoj oder v staro čitalnico**. Na tem odru se je začelo novo življenje in nov razmah slovenskega gledališča. Ljubljansko nemško gledališče si potem nikoli ni prav opomoglo, **Slovincem pa je požar prinesel hiter in viharen razvoj.**

Leto dni po požaru je odbor Vojvodine Kranjske sklenil postaviti **ново gledališče**, ki je bilo v današnji zgradbi SNG Opera in balet Ljubljana. Zgrajeno je bilo leta 1892, **otvoritvena predstava je bila Veronika Deseniška** Josipa Jurčiča v predelavi Ignacija Borštnika.

Požar v Deželnem gledališču
avtor Jagodica, I.

V 1373 hišah v Ljubljani je tik pred potresom živel nekaj več kot **32.000 ljudi**, prometa je bilo v mestu malo, premožni so se vozili v lastnih kočijah. Ljubljana je bila strnjeno pozidana le pod gradom, v okolici Kongresnega trga in okrog današnje Pošte. Na današnjem Mirju so bili travniki in polja, na Miklošičevi vrtovi in na lokaciji današnjega sodišča – njive.

Najbolj nadarjeni so izrabljali svoje talente na tujem, nekatere stvari v mestu so bile naravnost sramotne, na primer kanalizacija; **ulice so redko videlo metlo in vodo, bilo je veliko prahu, uporabljali so vodo iz vodnjakov** ... V letih pred potresom so našli v Ljubljani 21,5 odstotka oseb, ki so se sporazumevale v nemškem jeziku, preostali so govorili slovensko, vendar se je Ljubljana tujcu kazala kot nemška.

Ljubljana je delovala kot staro **provincionalno mesto: ozke ulice, stare, nizke, preproste hiše z velikimi dvorišči, mnogo cerkev, malo trgov, malo dreves: nekakšno »malo mesto – velika vas«**. Pred potresom je bila dolga zima in ravno se je začelo topliti. Rahle potresne sunke so nekateri zaznali že večer prej. **Na velikonočno nedeljo**, 14. aprila 1895, je bil lep pomladni dan, meščani, prevzeti od spomladanskega sonca, so šli zgodaj spat.

Spali so že kakšni dve uri, ko jih je nekaj minut čez enajsto zbudil »grozen ples«. **Začelo je pokati zidovje, usule so se opeke in dimniki**, razširili so se bolešno kričanje, obupen jok in lajanje psov. Ljudem se je zdelo, da je sunek trajal vsaj deset minut, v resnici pa je trajal 23 sekund. Če bi se potres zgodil sredi belega dne, bi bilo žrtev več ...

Mnogi so na ulice pritekli v spalnih srajcah, v trenutku so izginile stanovske razlike; ljudje, ki se niso nikoli prej videli in ogovarjali, so se pogovarjali kot dobri prijatelji. Nekateri Nemci, ki za nobeno ceno ne bi spregovorili slovensko, so govorili v čisti slovenščini. Ljudje na trgih so popadali na kolena in začeli goreče moliti, tresenje so čutili tudi na Dunaju, v Salzburgu, Milanu, Sarajevu ...

Ob četrtna pet zjutraj je mesto doživelo enega najhujših sunkov. Mnogi so verjeli, da se uresničuje napoved o pogreznitvi mesta, vse skupaj so na koncu našli kar **31 sunkov!**

Potres je med drugim povzročil veliko škodo na samo tri leta starem novo zgrajenem gledališču, na sodnem poslopiju v Žabjaku, uničena je bila gimnazija na Vodnikovem trgu, Hotel Slon je utrpel škodo predvsem v višjih nadstropjih, vse cerkve, razen stolnice, so bile poškodovane.

Popotresno leto je prineslo **»nov stavbeni zakon«**: ulice morajo biti ravne, glavne široke do 20 metrov, urejene pešpoti ob hišah, višina hiš ne sme presegati 20 metrov.

*Ljubljanske stavbe s preloma stoletja
Stritarjeva ulica*

BARON CODELLI IN PRVI AVTO V LJUBLJANI 1898

Prvi avto je v Ljubljano pripeljal 16. novembra 1898, njegov lastnik je bil **Anton III. baron Codelli plemeniti Fahnenfeld**. Takrat železniški promet že ni več zbujal tolikšne pozornosti. Prvi avto je pripeljal brez napovedi in fanfar, skoraj skrivaj, **Codelli se je pripeljal z Dunaja** (Codelli je bil Ljubljančan, Nемеc italijanskega rodu). Takrat je bil star šele 23 let in se je strastno ukvarjal s tehniko. **Avtomobila ni šofiral sam**, avtomobilске tovarne so takrat namreč kupcu »podarile« še »šoferja«, nekakšnega inštruktorja.

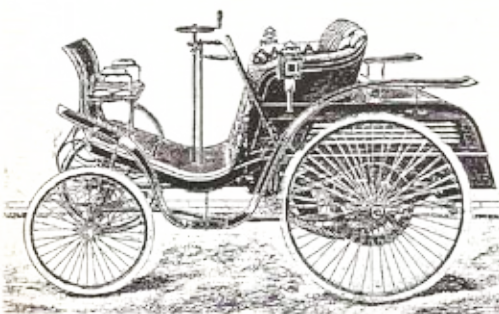
Slovenskih časnikov ta dogodek ni preveč vznemiril, meščane pa precej. Codellijev avto je bil **izjemno drag, kupil ga je lahko le bogataš**; povprečni delavec takrat v celem življenju ni zaslužil zanj. Bil je znamke Benz: motor je imel zadaj, poleg njega je bila bakrena posoda, kamor so nalivali bencin (4 litre za 10 ur vožnje), peljal se je 16 km/h, kasneje celo 24 km/h.

Ljubljančani so se morali **sprijazniti s hrupom**, ki ga je avto povzročal. Codellijev avto še ni imel registrske tablice, tudi šoferskega izpita ni imel lastnik, takrat so vozili, kakor »so vedeli in znali«. Codelli se je ukvarjal z avtomobilizmom tudi še pozneje, **izumil je različne pogonske naprave za motorna vozila, pa tudi zračni torpedo, prototip televizorja ...**

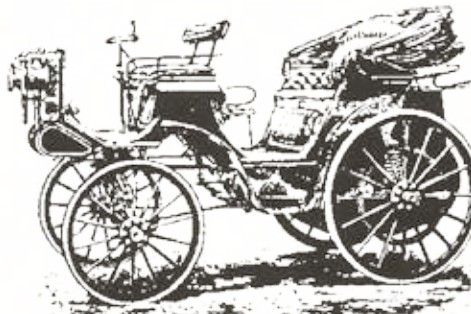

Razvoj avtomobila

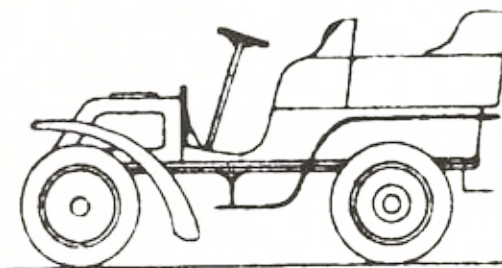
Anton III. baron Codelli

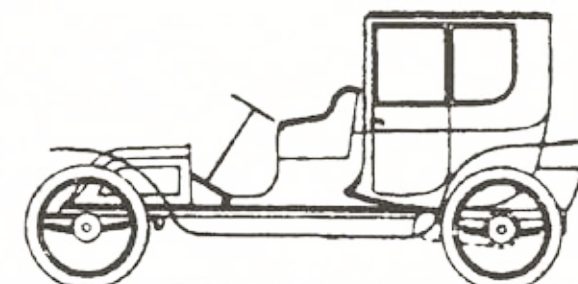
1898

1899

1902

1906

Prvi, ki opozoril na Prešernovo veličino, je bil Josip Stritar (njegovim sodobnikom je namreč bil bližje Koseski) in ljudstvo ga je kmalu začelo brati. Stritar je skupaj s Simonom Gregorčičem podpisal poziv k zbiranju prispevkov za postavitve spomenika (»Rojaki, izkažite se radodarni ... Slovenke, vašo lepoto je opeval dr. Prešeren, nabirajte zlasti ve darove za ta spomenik.«)

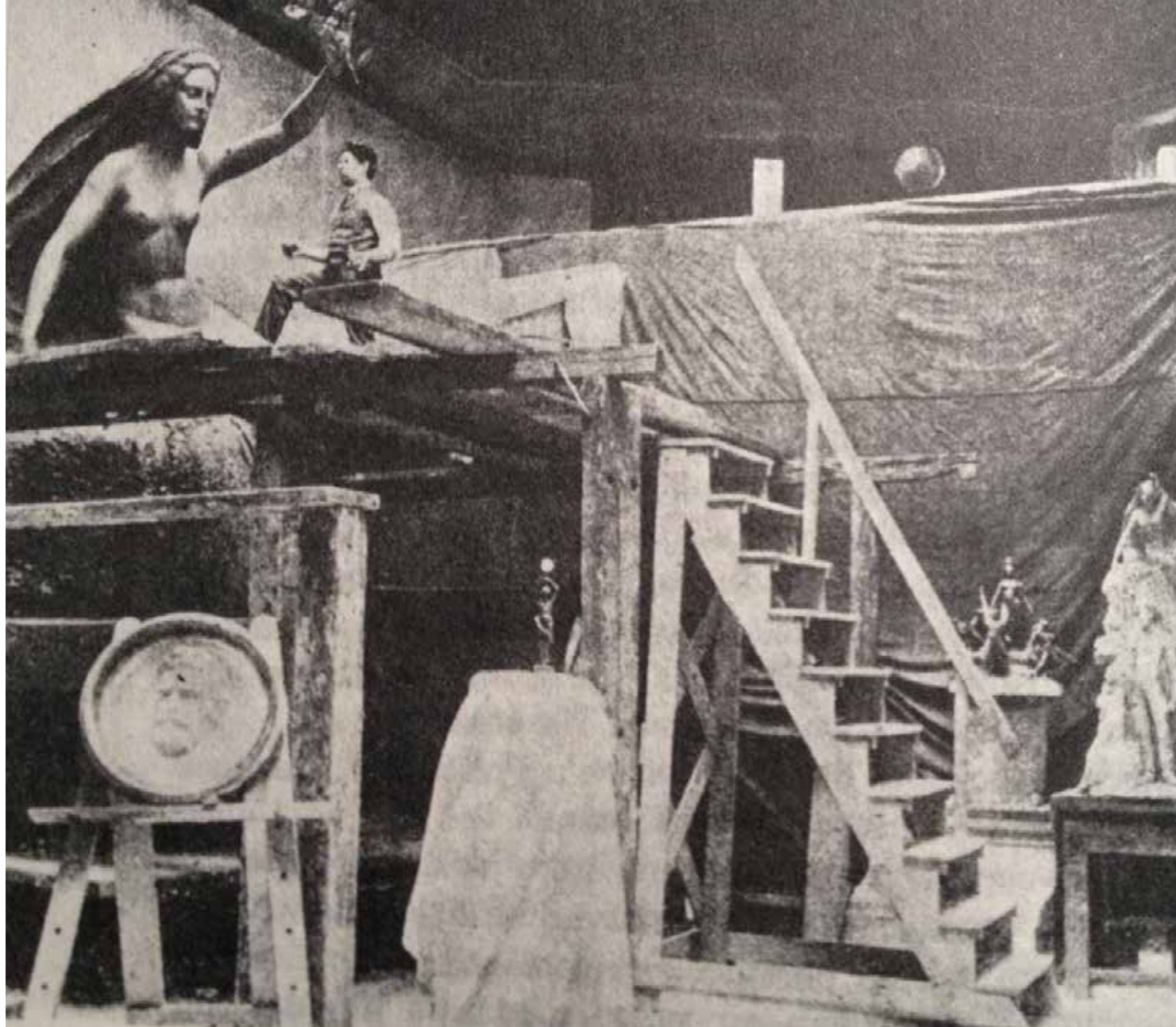
Natečaja za spomenik se je udeležilo sedem kiparjev, izbran je bil **Ivan Zajec**. Na samem začetku se ni zavedal, kako težavnega dela se je lotil in koliko duševnih stisk ga čaka; kako bo povelečevan in kako ga bodo obenem napadali. Zajec je dobil 20.000 kron, naračunal 48.600, končni stroški so bili 71.000.

S prvimi osnutki je spomenik začel delati na Dunaju, kjer je živela večina slovenskih umetnikov, star je bil trideset let in že takrat izjemno priznan in nagrajevan. Že na samem začetku se je v Ljubljani **razvnel hud boj za lokacijo postavitve**.

Ker se oblasti in ljudstvo nikakor niso zedinili, so se odločili, da naredijo leseno šablono in jo premikajo po mestu. Kmalu zatem se je začela velika Prešernova veselica, ki je privabila 14.000 ljudi, s tem pa tudi denarno podporo, ki so jo dobili s prispevki obiskovalcev. Medtem je **ugledna komisija na Dunaju preverila Zajčev spomenik, s katerim se ni strinjala**, zato je moral kip prerezati in **začeti znova**.

Muza naj bi bila »idealno lepa ženska, sad poetične domišljavosti kiparja in bo ob spomeniku najdivotnejši okrask«. **Ob otvoritvi so iz vseh večjih mest organizirali posebne vlake, odkritja spomenika se je udeležilo 20.000 ljudi** (»slava in živio so pretresali zrak, streli s topov na gradu, tisoč grl je pelo Hej, Slovani ...«), prišli so gostje iz Rusije, Beograda, Zagreba, Prage ...

Takoj po **odkritju spomenika se je vnel spor**, češ da je nemoralno, da je pred frančiškansko cerkvijo postavljena gola ženska. Ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič

se je pritožil Ivanu Hribarju (naj kip zamenjajo z drugim, spodobno oblečenim). V časopisu so se vrstile polemike na to temo, nekdo je celo napisal razpravo z naslovom »Nekaj o psihološkem vplivu nagote«. Oton Župančič je menil, da spomenik nima povezave z okolico in da so se znesli nad Prešernom z bronom in kamenjem, tudi Cankar ni podpiral spomenika.

Atelje kiparja Ivana Zajca na Dunaju, v času ko je ustvarjal Prešernov spomenik.

PRVI TRAMVAJ

V večini ljubljanskih hiš je še svetila petrolejka, meščani pa so se že videli v vozilu električne ceste železnice. **Leta 1900 je takratni župan Ivan Hribar predlagal progo od Mestnega trga do Florijanske ceste.** Dela so končali v enem letu, časopisi so prizadevno pisali o tramvaju, predvsem o nesrečah in tudi anekdotah; želeli so razložiti, kako nevarna reč je tramvaj in koliko posebne pozornosti zahteva.

Poskusne vožnje so trajale od 6h zjutraj do 6h zvečer. Konji so morali imeti v mestu dvojne vajeti, držati so jih morali toliko časa, da konj ni mogel več videti tramvaja, ki je bil zanj nenavaden tujek. **Kasneje je bila 5 km dolga proga razdeljena v štiri pasove:** od južnega kolodvora do pošte, od pošte do Ambroževega trga, od tam do mostu na Gruberjevem kanalu in od tam do dolenjskega kolodvora.

Nezgode so se dogajale kar naprej: trki z avtomobili, povoženi psi in splašeni konji, tramvaj se je pogosto iztiril, k temu so največ pripomogli otroci (poredno so nastavljali kamenje na tirnice). Tramvaj je kljuboval obema vojnoma, nato pa so začeli ukinjati progo za progo, spodrival ga je namreč modernejši trolejbus. »Slovesen pogreb« tramvaja je bil leta 1958. **Zadnje vožnjo po mestu je izvedel Frane Milčinski Ježek,** preoblečen v Franca Jožefa. Pogreb je bil slovesnejši kot rojstvo.

VELENEBOTIČNIK 1933

V 30. letih prejšnjega stoletja je **imela Ljubljana le malo »velemestnega« v sebi**; ulice so bile tesne, sredi mesta si celo lahko naletel na hlev, povsod je prevladovala nenačrtna zazidava, ves čas se je bilo treba umikati konjskim figam. Stavbe so zidali zasebniki z lastnim kapitalom.

V začetku ideje o gradnji Nebotičnika so se Ljubljančani precej upirali, kasneje pa je zgradba postala slavni **emblem mesta**. Projektant Nebotičnika, **Vladimir Šubic**, je bil takrat star šele 36 let, bil je prvi, ki je dosledno zidal v **železobetonu**. V tistem času je bila sicer izjemno cenjena Plečnikova arhitektura, a je bila predraga (uporabljal je marmor in stružen les).

Pri **izkopavanju** jame za temelje Nebotičnika so **naleteli** na čudovito pozidan **vodnjak, narejen iz kraškega marmorja**, bil je dobro ohranjen, spadal naj bi k srednjeveškemu samostanu, ki je nekoč stal tam. Z najdenim marmorjem so kasneje okrasili/obložili kavarno na vrhu.

Na prehodu iz temeljev v klet so vso stavbo prerezali, vmes pa položili dvomilimetrsko debelo pločevino, kar naj bi ublažila potresne sunke. **Nebotičnik velja za prvo protipotresno zgradbo v Ljubljani**. Slovesna otvoritev kavarne leta 1933 je bila obenem tudi sklepna slovesnost gradnje. **Ob odprtju je bila to najvišja stavba v srednji Evropi** in do druge svetovne vojne najvišja stavba na Balkanu.

Opomba: Podatki so vzeti iz knjige *S tramovi podprto mesto* Janeza Kajzerja.

MAPPING, LUBLANA IN PRINCIP RPG

MAPPING je sodobna, vizualna tehnologija, s katero projiciramo sliko, animacijo ali video na 3D-objekte. S tem iz navadnih belih objektov, kock in ploskev ustvarimo iluzijo tridimenzionalnega prostora. Bela kocka, na katero projiciramo stol, lahko postane recimo baročni stol, omara, pokrajina ali vlak. Podobne projekcije so dandanes priljubljene atrakcije na prireditvah, saj z njimi stavbe, katedrale, nebotičnike ali druge urbane objekte spremenijo v nekaj povsem drugega – dodajo jim iluzijo padajočega slapu, podrtega gradu ali pa po njih zasadijo vrtnice. V gledališču je podobna tehnologija zelo redka, saj je združevanje elektronskega medija s človeškim dejavnikom zelo zahtevno.

Mapping ustvarja iluzijo, ki nas lahko popelje v neskončne fantazije.

V predstavi *Lublana* ima mapping poseben namen. Sama zgodba pripoveduje o mestu, ki je po uničujočem potresu v 19. stoletju znova vstalo iz ruševin. V mesto so prispele nove tehnologije, tramvaj, elektrika, zgrajena je bila najvišja stavba, postavljeni spomeniki, nastali so izumi itn. Postalo je torej moderno in razvito. Uporaba mappinga v predstavi *Lublana* pa kaže na modernost današnjega časa in nove elektronske tehnologije. Obenem pa na idealen način omogoča v gledališkem prostoru ustvariti iluzijo preteklosti, oživiti ljudi in zgradbe nekdanje Ljubljane. Projekcija mappinga je precej blizu računalniškemu svetu, ki ga današnji otroci dobro poznajo in razumejo, predvsem principu RPG.

Kot protiutež sodobni tehnologiji predstava upošteva najznačilnejše gledališke prvine, izpostavlja igralca in njegov dar ustvariti dialog z občinstvom. Predstavi dajejo pristnost in človeškost tudi originalne fotografije, grafike in razglednice iz nekdanje Ljubljane, akustična glasba in navsezadnje neformalen naslov predstave.

RPG

Še eno posebnost in dramaturško-konceptualno novost prinaša predstava *Lublana*: uporabo tako imenovanega RPG-ja. Igra na junake je sicer netočen prevod angleškega izraza »Role playing game«, bolj znan pod kratico RPG. Natančnejši, vendar manj pogosto je uporabljen izraz igra vlog.

RPG je vrsta igre, kjer igralci prevzamejo vloge namišljenih likov (Role playing – igranje vlog) in ki je v skladu s pravili, ki delujejo v igri sami. Včasih uporabljamo izraz karakter, iz angleške besede »character«, najpogostejši prevod pa je lik.

V bistvu so to igre v obliki interaktivne zabave, ki temeljijo na kakovostno pripovedovani zgodbi. Gledalec lahko vpliva, ima svoj delež pri oblikovanju avtentične frikcijske vloge, obenem pa pridobi doživetje, ki izhaja iz procesa preoblikovanja, lastne želje in pripravljenosti vplivati na dogajanje namišljenih likov v svetu igre. Gledalec tako sam razvija imaginarni svet in delno po svoji želji dopolnjuje, ustvarja in razvija.

Svet sam in njegovi zakoni so običajno opredeljeni v pravilih, ki jih je mogoče nenehno zapletati in razširjevati. Svet RPG-igre mora »nadzorovati« inteligentni element (oseba, računalniški program), ki ni omejen z ničimer drugim kot s pravili, nadzorom gibanja likov ter njihovimi dejanji in odločitvami (na podlagi vzorcev, določenih z zakonom o univerzalnem svetu). V predstavi *Lublana* se RPG odraža v zbiranju črk za rešitev uganke po točno določenih navodilih, pravilih in omejenem prostoru knjige, v kateri sta se junaka znašla.

NASLOV LUBLANA

Da predstava ne bi ostala v okvirih zgodovinske suhoparnosti, smo se odločili, da uporabimo pristno, po nekaterih strokovnih raziskavah edino pravo poimenovanje današnje Ljubljane, Lublana. Ker je bila Ljubljana multikulturni prostor in pod vplivom različnih narodov in jezikov, je imela tudi različna imena: Emona, Aluviana, Luburus, Laubach, Lubiana, Laibach. Skozi zgodovino so slovenski Ljubljančani in okoličani uporabljali ime Lublana, kar naj bi potrjevali tudi ostanki zahodnoslovanskega poimenovanja, kot so češko (Lublaň), poljsko (Lublanie), slovaško (Lublan), moravsko in lužiško. Južnoslovanski jeziki pa so uporabljali izraz Ljubljana. Prav s Kopitarjevo slovnico je Lublana dokončno postala Ljubljana. Poigravanje z naslovom se nadaljuje tudi v samem jeziku predstave, saj uporabljamo za tiste čase značilne dialekte, tuje jezike in izraze, ki jih danes skoraj ne poznamo več.

Ljubljana—Laibach

O JEZIKU ...

Babilonska *Lublana*?

Predstava *Lublana* že v svojem naslovu razkriva, da bo gledalcu ponudila izziv tudi na jezikovni ravni. Tako namreč slovensko glavno mesto imenujejo številni njegovi prebivalci, morda bi ga tudi Ljubljanski zmaj, če bi nam ga uspelo slišati govoriti.

Luka in Jože, junaka, ki nas popeljeta skozi dogajanje v predstavi, sta smetarja. Ne vesta, da sta na odru, zato v pogovoru uporabita kakšno neknjižno besedo, tudi dvojino kdaj zanemarita. Morda bi morala več brati, ko sta bila mlajša ... Kot na primer starinar in njegova žena, ki živita obkrožena s knjigami, kar se pozna tudi v njuni govorici. Prav nič ljubljansko pa ne zveni odmev s triglavskih gora, kamor zaideta Luka in Jože na svoji dogodivščini. Prvi moške na Triglavu so bili kleni Gorenjci in tako so tudi govorili.

Pravijo, da je jezik ljubezni univerzalen, zato tudi če ne poznamo nemških besed, razumemo, da sta si bila cesar Franc Jožef in njegova Sissi globoko vdana. V 19. stoletju so nemško govorili tudi v Ljubljani in v Slovenskem deželnem gledališču so igrali predvsem v tem jeziku. Tamkajšnji vratar, ki ga spoznamo v predstavi *Lublana*, je Luko in Jožeta nagovoril nemško, še dobro, da poznata kakšno tujo besedo.

Ja, dobro je znati tuje jezike. Baron Codelli s tem ni imel težav. Bil je nemško-italijanskega rodu, zato mu je šlo sporazumevanje v več jezikih zlahka od rok, no, z jezika. Gorenjsko narečje, pogovorni jezik, nemške, italijanske besede, knjižna govorica – vsa ta jezikovna večplastnost je bila v predstavo *Lublana* vključena s premislekom. Z enim samim namenom: čim bolj neposredno nagovoriti mladega gledalca in ga povabiti, da se prepusti gledališki čarobnosti.

Gledališki letak za Veroniko Deseniško
Razglednice iz Ljubljane, Triglava in Postojnske jame

Adelsberger Grotte
mit elektrischer Beleuchtung
ist in der Saison vom 1. März bis 31.
Oktober um 1/2 Uhr vormittags und um
1/4 Uhr nachmittags gegen Eintrittsgeld:
an Wochentagen 5 K., an Sonn- und Feier-
tagen 3 K., ausser der Saison 10 K. pr.
Person zu besichtigen.

Postojnska jama
z električno razsvitlavo
je v dōbi od 1. sušca do 31. vinotoka
ob 1/2. uri dopold. in ob 1/4. uri popold.
proli ustapnini: ob delavnikih 5 K., ob ne-
deljah in praznikih 3 K., v ostali dōbi pa
10 K. za osebo na ogled.

Stazione della Meridionale, Garniola.
Grotta d'Adelsberg:
illuminazione elettrica,
sempre aperta. — Dal 1. Marzo fino al 31.
Ottobre alle ore 10 1/2 antim. e 3 1/2 pom.:
in giorni seriali Cor. 5. — Domeniche e feste
Cor. 3. — ad altre ore Cor. 10. per Pers.

Veronika Deseniška.
Narodnega divadla v Pragi in od deželnega gledališča v Zagrebu.
reacije sta napravila L. Kamatsky & Kottonara, c. kr. dvorna gledališka likarja
uju. Rekviziti od bratov Bittnerjev. Strojni del vodi strojni mojster g. V. Bittner.

Prva predstava ob 7. uri, konec ob 10. uri zvečer.
Dramatično društvo.
orkester slavnega domačega pšopolka baron Kuhn št. 17.
Ustopenina:
id. 50 kr. Partneri sedeži IV. do XI. vrste 1 gld.
nski sedeži II. in III. vrste 80 kr. Ustopenina v
lerijska stojišča 20 kr. Sedeži se dobivajo v
na večer predstave pri blagajnici.

6. uri zvečer.

Zog žive!
Gipfel des Triglav 2865 m
vr. Klogenturt 50

IZTOČNICE ZA POGOVOR PO OGLEDU PREDSTAVE

- Spletna stran <http://www.mojalbum.com/ljubljana-emonarazglednice-stare-ljubljane-ljubljana-laibach-joze-burnar> ponuja lep izbor zgodovinskih razglednic Ljubljane. Oglejte si fotografije in jih primerjajte z današnjo podobo Ljubljane (njenimi ulicami, stavbami, nabrežji ...). Razmislite, kaj se je spreminjalo in kaj je ostalo popolnoma identično.
- Na spletni strani http://geopedia.si/?params=T1614_vT_b4_x462115.875_y100937.625_s17#T1614_F5833:1383_x462115.875_y100937.625_s17_b4 si lahko ogledate sistematično urejene primerjalne (zgodovinske in sodobne) fotografije, ki prikažejo znamenitosti Ljubljane, kakršne so bile nekdanje in kakršne so danes.
- Pogovorite se o načinih življenja, kakršni so nakazani v predstavi *Lublana*. Predstavljajte si, kako je bilo živeti brez elektrike, brez vodovoda ali urejene kanalizacije, brez hitrih transportnih povezav ... Razmislite, kako so včasih otroci vaših let preživljali svoje otroštvo in prosti čas.
- Zmaj je simbol Ljubljane in prav gotovo ste že slišali za Zmajski most. Danes velja za enega najlepših primerov secesijske arhitekture mostov na svetu in je zaščiten kot tehniški spomenik, predstavlja tudi eno od znamenitosti mesta Ljubljane. Pobrskajte več o mitologiji Ljubljanskega zmaja in nastanku mosta.
- Natančno si oglejte grb mesta Ljubljane. Poiščite posamezne motive in jih poskusite povezati in opisati.
- Izberite si eno izmed ljubljanskih znamenitosti (Nebotičnik, Tromostovje, Ljubljanski grad, Prešernov kip, park Tivoli, Zmajski most ...), ki vam je najbolj všeč. Narišite jo, zraven pa pripišite še nekaj njenih glavnih značilnosti.
- Ali si predstavljate, da bi po Ljubljani še vedno vozili tramvaji? Vam je zamisel všeč in bi jih celo zamenjali s trolejbusi?
- Ste prisluhnili jeziku v predstavi? Bodite pozorni na to, kako govorijo smetarja Luka in Jože, cesar Franc Jožef in njegova Sissi, prvi možje na Triglavu, baron Codelli ...

Pedagoško gradivo so pripravili: Zala Dobovšek, Uroš Trefalt in Irena Androjna Mencinger